

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БҮРЯАТЫН АМТЭН

Бүгэдэ арадай сонин

1998
Февралин
7

Үбэлэй һүүл
харагшан үхэр
һарын
11
гарагай 7
СУББОТО
№ 24 (19865)
Газетын сэн хэлсээтэ

1921 оной
декабриин
21-һээ гарана

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудан

АЖАБАЙДАЛАЙ АМИН ХЭРЭГ

Бүхэсоюзна эгээн һүүлшын тоололгын дүнгүүдэ компьютер хэрэглэжэ согсолоо юм нэн. "Буряадуудай тоо - 1 миллион" гэжэ компьютерай гэнтэ соносхоодо, Москвагай госплан гайхаба, сошобо. Дахинаа компьютерта даабари үгэхэдэнь, тэрэнь иимэ харюу сохёо гэхэ: "Хүлисэгты, алдуу гараа. Буряадууды хонидтойнь хамта тооложорхёоб".

анхаралаа хандуудаг, хониды национальна баялиг гэжэ тоолодог. Жэшээ баримталха гэбэл, мүнөөхи суута США - е абаад үзэе. Баян энэ гүрэндэ хони үсхэбэрлэхэ эрхэ байдал хэр бэ гэжэ тухайланат. Хонидоор США баяжаагүй юм. Гэбэшье энэ халбарине национальна баялигай жасын бүридхэлдэ абаад, хосорхогуйнь тула гүрэнэй тусхай дотаци үгэжэ байдаг. Нооһо хэрэглэбэл, Урда Америкэ, Урда Африка, Австралиһаа асарна.

Хонин - буряадай национальна баялиг гэжэ тоолохо зэргэтэйбди. Олзо оруулха арга боломжонуудай талаар бэшэ, харин заншалта буряад байдалай

хонидтой боложо байгаа хэмнэй.

Харин мүнөө энэ халбаримнай хүнэжэ, сошордомо дохёо соносхоомор болоод байна. Хамтын ажахынуудта хониной ниитын хүрэг оройдоо 280 мянгада орошоо. Урдань гансахан Зэдын аймаг тэды хони харууһадаг байһан юм. Сэлэнгын гансахан Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо 40 мянган хонин гол түдэб олзынь оруулдаг хэн. Нарин утаһатай торголиг нооһониинь үндэрөөр сэнгэгдэдэг бэлэй.

Хонин юундэ иимэ шоодбори болоод, англин дайсан мэтээр хороогдожо, хюдагдажа, газашалагдажа байха юм? Шалтагааниинь гэхэдэ, үнөөхи дэлгүүрэй жама ёһын хайрагүй тэмсэл. Тэрэ торголиг нооһон, хониной тарган мяхан мүнөө үеын дэлгүүрэй харилсаанай байдалда, юрэдөө, үнэ сэнгүй. Эгээн нарин нооһон, жэшээлхэдэ, юрын пакляһаа, хүбхэнһөө хүнгэн сэнтэйгээр худалдагдан абтана. Тодорхойбол, 1 килограмм угаагданан сэбэр нооһон арбан түхэригтэ (шэнь мүнгөөр) арай шамай хүрэдэг. Хониной килограмм мяхан мүн аэ арбан түхэригтэ.

Нооһоний сэн тогтооһон монополистууд манай республикада ехэ засагтай, нооһо үйлдэбэрлэгшэдтэ өөрынгөө хуули тогтооно: "Манай сэнгээр худалдаха гэбэл худалдагты, үгы һаа, үгы!" Одоо хизаар абаашажа наймаалхань холо, гарзатай. Уласхоорондын дэлгүүртэ гараха харгышени мүнөөхил монополист үрдижэ хаажархинхай байха. Яахабиш?! Тэрэл арбан түхэригөөр нооһоёо "бэлэглэхэ" баатай болоно ха юм.

Уласхоорондын дэлгүүртэ килограмм сэбэр нооһон 4-5 доллар сэнтэй байдаг. Хонин ажал олон гүрэнүүдтэ олзотой халбари. Тэрээндэ

уг залгамжын удахаар. Хони малһаа халаһан буряадай ажалайнь, ажабайдалайнь удха, шэнжэ урданайхида орходоо ондоохон боложо хубилна ха юм. Арадай менталитет гэжэ нэрлүүлдэг манай абари зан, ёһо заншал, ухаан сэдхэлһан иматгал уг залгамжын мал ажалтай тааралдаһан байгаа.

Харин мүнөө ажабайдалай амин хэрэгэй мухардажа байхада, буряадууд, илангаяа хүдөөгэйхид ямар ажалтай болохоб, амяа яажэ тэжээхэб?

Тээсэгэн Буряадай хүдөө ажахын академин дэргэдэ иимэрхүү удхатай хуралдаан болобо. Эрдэмтэд, хүдөө ажахын хүтэлбэрлэгшэд, мэргэжэлтэд мал ажалай халбарине хэргээн хүтжөөхэ асуудалнууды зүбшэн хэлсэхэдэ, буряадуудай ажабайдал, саашанхи хуби заяан мал ажалһаа, тэрэ тоодо хонин халбаринаа дулдыдаха гэжэ тобшолол хээ.

Улаан-Үдэ хотын мэрэй тушаалад кандидатуудай тоо олошоржол байна.

Мүнөө хүдөө ажахынуудай олонхиинь ниитын хүрэг малаа арендээр үмсэдэ тараажа байна. 30-50-100 толгой хониды нэгэ айл харууһалхадаа, үүлтэриень найжаруулан, үсхэбэрлэжэ шадаха гү, али хубингаа аша олзо намнаад, нэгэ нэгээр базаар тээшэ ябуулжархиха гү? Юрын асуудал бэшэ.

Тээд мүнөөнэй дэлгүүрэй эрхэ байдалда юрын асуудалнууд бии юм гү?

Н.НАМСАРАЕВ,

Редакциин экономикын таһагыёе даагша,
Буряад Республикын соёлой габьяата
хүдэлмэрилэгшэ, Я.Гашегай нэрэмжэтэ
шангай лауреат.

Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

4-дэхи нюурта:
Надежда Ана-
ньевна Степанова:
"О-о, Париж хадаал
Париж..."
"Толи", 2-3-дэхи
нюурнуудта: "Муу
һанаан, модоу хоёо".
Таабаринууд шүлэ-
гүүд, шог хөөрөөн.

КАНДИДАДУУДАЙ ТОО ОЛОШОРҮООР

Улаан-Үдэ хотын мэрэй тушаалад кандидатуудай тоо олошоржол байна.

Мүнөө дээрээ 13 хүн энэ тушаалад кандидатууд болобо. Түрүүн 11 хүн кандидат боложо дэбжүүлэгдэһэн байгаа. Улаан-Үдын городской хунгуулин комиссин мэдээсэлэй ёһоор, үшөө хоёр хүн Буряад Республикын Конституцияр олгогдоһон эрхээ эдлэхэ гэжэ шидэбэ. Эдэнь хэд бэ гэбэл:

Беломестных Геннадий

Афанасьевич, 1934 ондо түрүһэн, Россин пенсионернүүдэй холбооной Буряадай региональна отделениин түрүүлэгшэ, хунгагшадай бүлэгөөр дэбжүүлэгдээ.

Перинов Сергей Борисович, 1971 ондо түрүһэн, "Бурят-Азия траст" гэжэ нээмэл акционернэ бүлгэмэй генеральна директор, хунгагшадай бүлэгөөр дэбжүүлэгдээ.

С.ОЧИРОВ.

БҮРИДХЭЛДЭ АБТАБА

Улаан-Үдэ хотын мэрэй тушаалыёе эзэлхын тула эхилһэн тэмсэдэ түрүүшын кандидат Геннадий Архипович Айдаев баяр ёһололой оршон байдалда городской хунгалтын комиссида бүридхэлдэ абтаба.

Городской хунгуулин комиссин түрүүлэгшэ Ц.М.Данзановой хэлэһэнэй ёһоор, Г.А.Айдаевтай түлөө гараа табиһан 6628 хүн хунгагшадай списокэй ёһоор, шалгалта гараһан байна.

Кандидадыёе бүридхэлдэ абалтын үедэ нислэл хотын хүдэлмэришэд, сэрэгэйхид, алба хаагшад, оюутад болон ветеранууд байсажа, тэрэниёе халуунаар амаршалаа.

Геннадий Архипович Айдаевые республикын арадай - патриотическа нэгэдэл-компарти, профсоюзуд, хүдэлмэришэдэй хүдэлөөн, эхэнэрнүүдэй холбоон гэхэ мэтэ эмхи зургаанууд дэмжэһэн байна.

Г.А.Айдаев гар табилга эмхидхэгшэдыёе, тэрэнэй түлөө гараа табигшадые үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, өөрынгөө программа бээлүүлхын тула хунгалтын урдахи тэмсэдэ орохо байһанаа мэдүүлбэ.

Д.УБЕЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Г. Айдаев.
Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

ТҮРЭЛ ОРОНОО ХАМГААЛАГШАД ТҮМЭН ЖЭЛДЭ БҮ МАРТАГДАГ!

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ами бээе хайрлангүйгөөр фашис булимтарагшадтай тэмсэжэ, алдалан унаһан баатарнуудайнгаа алдар солыёе хэтэ мүнхэдэ магтан дуулаха гэшэ манай үеын хүнүүдэй нангин уялга гэшэ ааб даа.

Манай республикаһаа 120 мянган хүн Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаха мордоһон байгаа. Тэрэнэй 80 мянга гаран хүниинь фронтдо эльгээгдэжэ, бүхы хүсэ шадалаа гамнангүйгөөр Эхэ ороноо дайсаднаа абархын түлөө тэмсээ нэн. Олон мянган хүн дайнай үедэ шархатажа халаа, тиихэдэ 40 мянга гаран хүн дайһаа бусаха хуби заяагүй байгаа.

Буряад ороной Эсэгэ ороноо

хамгаалагшадта мүнөөшье болотор хүшөө табигдаагүй байһаар. 1983 онһоо хойшо дайнда унаһан, баатаршалга харууһан нютагайнгаа хүбүүдтэ хүшөө табиха тухай асуудал республикын засагай зургаануудай урда табигдаг гэшэбди. Гэбэшье тус асуудал мүнөөшье болотор шиидхэгдээгүй байдагынь харамтай, - гэжэ республикын ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ М-Ж.Ц.Гармаев хэлээ.

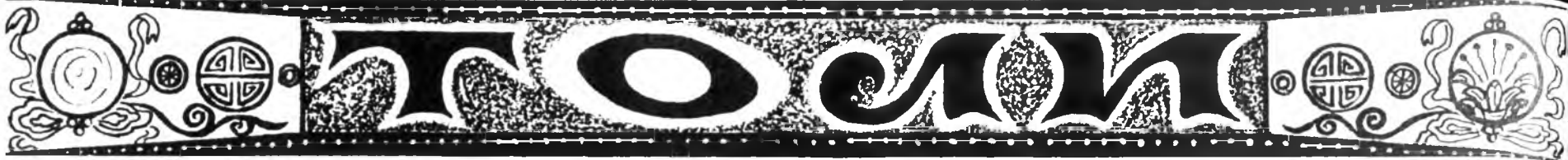
Үнэхөөрөөшье, совет арадай Иалта туйлаһан үдэрһөө хойшо табияд жэл үнгэрөө гэшэ. Иимэ ехэ сагай хугасаа соо элдэб шалтагаанаар дайнда унаһан баатарнуудта хүшөө табяагүй байһан ушарынь даб дээрэ урмаа хухархаар ябадал ха юм.

Улаан-Үдэ хотын ахамад архитектор П.Г.Зильберман дайнда ами наһаа үгэһэн хүнүүдтэ мүнөө болотор хүшөө табяагүй байһанай түлөө зэмэтэй гэжэ шүүмжэлэгдээ.

Тус пресс-конференци дээрэ дайнай, ажалай, Зэбсэгтэ хүсэнуудэй, хуули сахилгын зургаануудай ветерануудай соведэй түрүүлэгшын орлогшо И.И.Пишпенко, БГУ-гай профессор У-Ж.Ш.Дондуков, түмэр замай узелай ветерануудай соведэй эхин организациин түрүүлэгшэ Ю.И. Федоренко болон бусад үгэ хэлээ.

Ветерануудай соведэй хандаһан Хандалга республикын бүхы хүн зондо соносхогдоо.

С.ОЧИРОВ.

ХҮҮГЭД ЯБАХАДАА, бэе бээ нэрэ гаргалсаха, ритмтэй шүлэглэмэл мүнүүдые дэбхэрлэдэн байжа, бэе бээдээ хаялсадаг бэлэйбди. Жэишэнь:

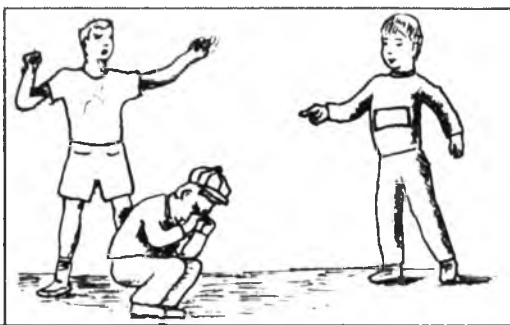
**Муу ханаатай,
Модон хоёотой,
Ханаа муутай,
Наднаг хоёотой,
Яяр ханаатай,
Янан хоёотой г.м.**

Модон гү, али наднаг хоёотой хүнүүдые хаана, хэээ хэн харахан юм?

Хожомын багша болоод ябахандаа, буряад хүүгэдэй бэе бээ муухайгаар нэрлэлсэдэг ёно бүрил "нарижуулагданхай" гэжэ анхараа нэм.

хүннэ дуудажа, бээдэнь оруулхые би харахан байнаб. хүннэ дуудажа оруулаад байхандаа, Надежда Ананьевна иигэжэ хэлээ агша нэн:

- Үхибүүнэй хүннэн аргагүй арюухан, сэнхир хүхэ үнгэтэй юм. Арбан наһанһаа дээшээ болоходоо, хүнэй хүннэнэй үнгэ хубилжа эхилдэг. Наһатай болохо тумаа хүнэй хүннэн харладаг...

Уран зохёолшын дэбтэрһээ

МУУ ХАНААН, МОДОН ХОЁО

**Түмэн, Түмэн -
Түүхэй бууза.
Хүхэ үлэгшэн,
Хүлзээн хүүгшэн.
Улаагшан, сагаагшан,
Ухаа муутай малаагшан.**

Минии үетэнэй олонхид бага наһандаа бууза эдижэ үзөөгүй. Үхэ эсэгэмнай колхозой ажалда дарагдаад, бууза хэхэ сүлөө саг олодоггүй байһан юм гү, али хурабшаадха гэдэг сагаан гурил олдодоггүй байгаа гү - юрэдөөл, энэ эдеэнэй амта үзэһэн ушар ханагадаггүй. Имагтал таби гаран онуудаар хаа хаанагүй бууза хэдэг болоһон гэшиэ. Тимэһээ дээрэ харуулагдааша "түүхэй бууза" гэжэ нэрэ гаргаһан ушар хойто үеын хүүгэдэй зохёһон зүйл болоно. Харин "улаагшан-малаагшанууд" гүүртын хүүгэдэй "дархалһан" мүнүүд ааб даа.

Нэрэ гаргаһан алишые ушарта ямар хоротой үгэнүүд хэрэглэгдэһэн бэ! Минии багада зарим үхибүүд бэе бээ иигэжэ хараадаг бэлэй.

**Хүнбэшш -
Хүйр гэшишш!..**

Мүнөөнэй үхибүүд "хүйр" гэжэ үгэ мэдэхшыегүй байжа болоо. Энэмнай арһа шүрбэһэ хибэдэг хорхой (моль) гэшиэ.

Үхибүүн анхан эхэһээ түрэхэдөө, хюмһанай харыншэнэньше хирэгүй, арюун сэбэр сэдхэлтэй байдаг юм лэ! Тиигээд найман наһа гүйсэтэрөө, үхибүүн гэшиэ бурхан байдаг юм гэжэ буряадууд урдандаа хэлсэдэг байгаа. Үнэхөөрөөшье, муу ханаагаар сэдхэлээ муухайдаагүй үхибүүнэй сэдхэл булангиргүй тунгалаг булагай уһан мэтэ сэбэрхэн байна ха юм даа. Тимэһээ ҫадань жсаахан үхибүүе бурхантай жэшиһэн бээ.

Юрын хүнэй нүдэндэ огто харагдадаггүй юмэнүүдые харадаг дуурисха удаган Н.А. Степанова хүннэ дуудадаг юм. Алибаа юмэннээ ехээр айгаа наа, сошоо наа гү, али ондоо ямар нэгэ шалгатаһанһаа хүнэй хүннэн зайлашаха гэжэ байдаг гэшиэ. Даллагын табак бэлдүүлээд, сэдхэл хүдэлгэмэ үгэнүүдые хэлэжэ байгаад, хүнэй

- Тэрэ юуннээ болоноб? - гэжэ асуухада:
- Хэн мэдээб даа? Бэеын муудаһанһаа болодог юм гү? Али нүгэлын зузааржа болоо, - гэжэ Н.А. Степанова наһамжалаа нэн.

Буддын номнолой ёһоор, арбан хара нүгэл гэжэ байдаг ааб даа: бэеын гурбан нүгэл; хэлэнэй дүрбэн нүгэл; сэдхэлэй гурбан нүгэл. Юуб гэхэдэ, хүнэй юрэнхы шанар хадаа бэе, хэлэн, ухаан (тело, речь, ум) гурбанһаа бүридэнэ гэжэ санаарта багшанар хургадаг.

Тиигээд хүн гэшиэ хэлээрээ эгээл ехэ нүгэл үйлдэнэ гэжэ арбан хара нүгэлэй хубаари харуулна бэиш гү? Нээрээшье, энэ бэишгэй эхиндэ харуулагдаһан үйлэ - нэрэ гаргалга юу гэришлэнэб? Жэишэнь, **түүхэй бууза** гүүлэхэдэ гү, али "хүхэ үлэгшэн, хүлзээн хүүгшэн" гүүлэхэдэ, саадахинь наадахидаа хайн ханааха аал? "Хүн бэиш, хүйр гэшиш", - гүүлэн үхибүүн сэдхэлдээ гомдолой үрһэ тарижа болохо. Тиигээд нэрэ гаргаһан нүхэртөө муу ханажа, нэрэ гаргуулаашань сэдхэлэй нүгэл хуряаха жэшишээтэй.

Иигэжэ мэдээ ороһон саһаа хойшо хүн бэээрээ, хэлээрээ, сэдхэлээрээ нүгэл үйлдэжэ захалдаг байна.

Гэхэ зуура хүүгэд өһөдөө нүгэл үйлдэхэ дураа хүрөөд тиигэнэ бэиш. Бэе бээтээ зүрилдэхэ, бэе бээдээ харша ябадал гаргахандаа, ехэшүүлэй, нэн түрүүн эхэ эсэгын нүлөөн доро, тэдэнэйнгээ үдэр бүрин жэшишээгээр, тэдэнэй нүгэлтэ үйлэ хэрэгые нүдөөрөө хаража, бээдээ, хэлэндээ, сэдхэлдээ ишэнгээһэнһээ уламжсана.

Намтай хамта Улаан-Үдын педучилици дүүргэһэн, минии үеын нүхэр Е.О. Миханова 12-дохи хургуулида ажалладаг байгаа. Игээтэ намда иигэжэ тэрэ хөөрөө нэн:

- Би классаа мяханай комбинат руу экскурсида абаашааб. Колбасна цехтэ ороходоо, одоо эшэжэ, газар доро орошон алдааб. Яар ябта хэвтэһэн колбаснаа үхибүүднэ һабардаад лэ абашаха юм. Жабжаараа дүүрэн үмхэжэ байгаа. Одоо

гайхажэ барашагүй.

Ямар ушарһаа тэдэ хурагиадай тиимэ байһые хожомын битаагаһэм. Мяханай комбинадай ноёдой муу ааша тухай бэишгэ редакцида ороод, тэрэнэй ушар үдхые элирүүлэхэ даабари редактор Ц.Ц. Цибудеев намда үгөө нэн. Захиралтын дэбтэрые гурбан үдэр соо иража хуухадаа, юу элирүүлээбиш гэхэдэ, мяханай, колбасна цехүүдэй ажалшад үйлдэбэрингөө продукцияе үдэр бүри шахуу хулгайлдаг байшоо. Үнгэргэхэдөө, үмдэн соогоо хээд гаража ябатараа, үдэнэй хиналтада баригдашаха юм. Комбинадайнгаа харша дээгүүр хониной гү, али үхэрэй гүянуудые бэе бээдээ шэдээд, баһал баригдаһан ушарнууд тухай захиралтын дэбтэр соо ушаагша бэлэйб.

Харин Улаан-Үдын 12-дохи хургуулин хурагиадай олонхидойнь эхэ эсэгэнэр мяханай комбинадта ажалладаг байгаа. Эхэ эсэгынгээ "гартаа сабуутай" байханда, үхибүүдын хайшаа ошохо юм?

Мангаргүйгөөр дуугардаг, убайгүйгөөр аашалдаг, бэлин-шэбишгэ хэлдэг зон залуу үетэнэй дунда хүлэй үедэ олоһороо гэжэ ажаглахаар. Үнөөхил баруунай муу муухай кинофильмүүдэй нүлөө яаха аргагүй байгаа ааб даа. Синхронно ориуулгатай фильм хаража хуутараа, геройн одоо "натуральнаар" уйгарлахые дуулажархөөд, шэхэмни халуу бусалаа нэн.

Эхэ эсэгынгээ бэлиндэхые үхибүүд үдэр бүри шагнахадаа, тэдэ муухай үгэнүүдые хэлэжэ һурангүй яаха бэлэй? Би хургуулида ород хэлэ, литература заһанби. Өөрынгөө мэрэгжэлдэ - ород хэлэндэ, литературада дураатай хүм. Зүгөөр ород хэлэн шэнги, эхэ гэжэ үгэтэй холбогдоһон бэлин шэбишгэтэй, хүйһэнһөө доошо болгожо хэлэһэн уйгарлаатай нэгэшые хэлэн дэлхэй дээрэ үгыл аабза.

Гэбшые муу юумэ дуураахадаа, угаа мэрэгэн манай буряадууд ород бэлин шэбишгэй уг үдхые огто ойлгоогүй аад, хамар доро хахархай аман байцал гэжэ тэдэниие "турьяха" таамтайшуул Сэхыень хэлэллэ, ород хэлэнэй бэлин шэбишгэй үгэнүүд (материчина гэел даа) хүнэй бээдэ хара хүсэ (черная энергия) ишэнгээдэг ёротой байха. Хара сэдхэлтэй эльбэшэдэй зорюута шэбишгэн зохёожо дэлгэрүүлһэн үгэнүүд байгаа ёһотой гэжэ би ханагшааб. Ажаглаад үзэхэдэ, ород бэлин шэбишгэ ехээр хэрэглэдэг хүнэй сэдхэл хэлбэрхэй, гажанги байгша. Аманай алдууряар ашатын буян алдагдаха гэжэ буурал эхэ эсэгымнай хургаал захяа биш юм. Хэршые ехэ буян хуряагаа наань, уйгарладаг, бэлиндэдэг хүнэй хитэрэ дороо дэгдэшэхэ жэшишээтэй.

Юун гэхэһээ ханаад, энэ мэтые бэишгэбишгэжэ асууха гүт? Алишые хүнэхэ эсэгын буянгаар хайн ябадаг гэдэгбди. Тимэһээ үри саданарайнгаа хожом хойтодоо хайн ябахын тула шадаал наа, ехээр буян хуряаха гэжэ оролдоё. Муу ханаа ханаалжа, модон хоёо хоёолжэ, муухай үгэнүүдые аманһаа үдэр бүри унагаажэ ябал, өөдтэй буян хуряагдахагүй!

Ц. ДОНДОГОЙ.
Л. ГЕРГЕНОВЭЙ зураг.

Сагаалгание
угтуулан
АРБАН ХОЁР
ЖЭЛНҮҮДЭЙ АМИГАД
ТУХАЙ ТААБАРИНУУД
Хулгана жэл
Содоо байба,
Содоогой саагуур ядаа байба.
Ядаагай саагуур ябаган хулгайшан ябана.
(Столой саанахи хулгана)
Сандаг Дибшэн
налжарваа
Сагаан дун бэдэржэ ябатараа,
Саял Самада
баригдашаба.
(Хулганаанай тибһэ бэдэрхэ)
Үхэр жэл
Мушхуу ташхуу бээтэй,
Муна зандан тархитай.
(Үхэр)
Дайн ерэхэ гэжэ жадаатай,
Алтан жэрьеэхэй дабхасатай.
(Үхэр)
Дүрбэн хүн ябаад,
Хоёрын дахатай,
Хоёрын дахагүй.
(Үхэрэй шэхэн, эбэр)
Даржаа ламын сонхо зуу найман.
(Үхэрэй нархинсаг)
Бар жэл
Хадада табиһан арасхай,
Хахад хүни гэтэһэн арасхай.
(Миисгэй)
Ямар арьяатанай хүлэй үзүүртэ хюмһан бииб?
(Барас)
Туулай жэл
Саһан шэнги сагаан,
Саарһан шэнги нимгэн.
Шэбэлтын шэхэн дэрхэгэр,
Нүгэлтын нюдэн бэлтэгэр.
(Шандаган)
Одорбиин урда хүл богони,
Готирбиин хойто хүл ута.
(Шандаган)
Таалай, таалай тангагшан,
Таалай мяхан хангигшан,
Хоёр шэхэн нэртэгшэн,
Хамар аман долоошон.
(Шандаган)
Луу жэл
Агаар тэнгэридэ нюотагтай,
Аянгын уулан хүлэгтэй,
Арбан найман убдистай.
(Луу)
Могой жэл
Эрвэн торгон дэгэлээ
Эсэхэбэригүй үмдэнхэйб,
Энэ бага бээмни
Эжы, баабайдаа
Үргүүлээ, тэжээлгээгүй юм даа.
(Могой)
Морин жэл
Гүйгөө гүйгөө гүрсөө найхан,
Гүйдэл дундаа торсоо найхан,
Торгон залаагай зангяа найхан.
(Гүйгөөшэ морин)

"Буряад үнэн" газетын редактораар 15 жэлэй туршада хүдэлхэн Р.Б.Гармаевай 60 наһанай ойдо

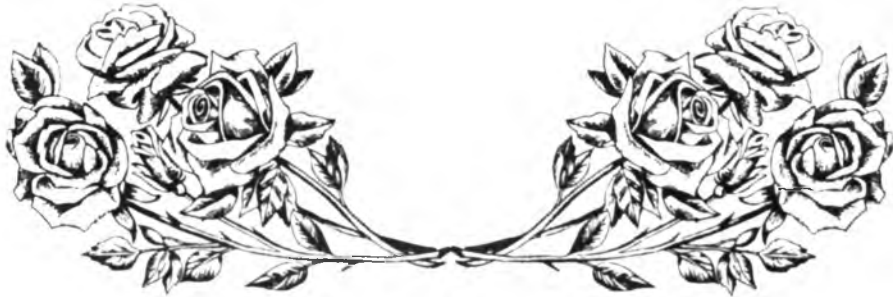
Хүндэтэ манай Ревомир Баярович!

Бархан уулаһаа
нэбшээлээд байн -
Баярай мөндөе хүргэнэл
гү?
Баргажан голнай
долгитоод байн -
Жаранай жабхаланаар
амаршалнал ха.
Анханай хуби
табисуураар гү -
Арадай сониноо
хүгжөөлсөөт,
Аддар сольень үргэлсөөт,
Абдар түүхыень
баяжуулаат.
Хэблэлэй ажалда
абьяастай
Хэлэ, заншалаа
нэргээлсээт,
Олон залуу
сурбалжалагшадые

Хэтэдээ зондоо хэрэгтэй
Хэрэм-тулга бодхоолсоот.
Олон залуу
сурбалжалагшадые

Үргэн, дэмжэн
урмашуулаат,
Урин сагаан сэдхэлээр
Үнэн замынь олгуулаат.
Бэрхэтэй хүндэ тушаалда
Бэлигтэй зоригтой
дабшаалта,
Бэшээшэ олон нүхэд соо
Баяртай, омогтой ябаалта.
Арадай түлөө
оролдоһонойтнай
Аша буян дэлгэрэг лэ,
Аша зээнэрээ үргэлсэн
Ажана жаргахатнай
болтогой лэ!
"Буряад үнэн" сониной
коллектив.
1998 оной февраль.

**Гунгаа ЧИМИТОВ
ДУУН ТУХАЙ**

"Үншэн хүн -
Дууша,
Үгытэй хүн -
Үльгэршэ" гэхэн
Үни урданай
Үнэн үгэ бии нэн.
Үргэн таладаа
Үгытэй ядуу буряад
Баянай
Барлаг,
Ноёной
Нохой ябаал.
Мал адууһа
Манажа ябахадаа,
Үдэр, хүнигүй
Үйдажа зобоходоо,
Үхибүүдые суглуулжа,
Үльгэрөө хөөрэхэдөө,
Дуулим агаарта
Дуугаа дуулахадаа,
Сэдхэлэйнгээ гуниг
Сэлмээдэг бэлэй.
Сээжынгээ уйдхар
Тараадаг бэлэй.
Үргэн талын
Үбсүүн дээрэ
Үни урдань
Түрэхэн дуунууд
Түбхинэн ерэхэн
Шэнэ Буряадай
Түүхые зохёолсоһон
Түмэн алдартайл.

Малша хүбүүдш гоёор
Маргаашаяа угтаал.
Түрэл найхан Юрөө,
Түрүү ходо шармай.
Түгнын хүбүүн ерээд,
Түүрээн магтааб шамай.

**АБА ОРОНОЙМ
НАЙХАНИИНЫ БЭ?**

Аршаан булагаа
харьялуулһан
Аглаг хүбшымнай
найханнинь бэ?
Арад олондоо жаргал
түгөөһэн
Аба ороноймнай найханнинь
бэ?
Сэсэг ногоогоо
налбаруулһан
Сэлгээ талымнай найханнинь
бэ?..
Сэнгүү жаргалан зондоо
түгөөһэн
Совет ороноймнай
найханнинь бэ?
Эмтэ агаараар умдалуулһан
Эддин дайдымнай
найханнинь бэ?
Энхэ жаргалан зондоо
түгөөһэн
Эхэ ороноймнай найханнинь
бэ?

ЮРӨӨ

Сэлмэг үдэр байбал -
Сэнхиалгэбэл шэгээ.
Сэлэнгынгээ аймаг
Сэхэ зорин ерээб.
Карл Марксын нэры
Ханхинуулан үргөөд,
Хүдэр юрөөгэйхид,
Хүгжэлтэдэ хүргөөт.
Түрэл Буряад соогоо
Түрүү нотаг болгоот.
Жабхаланта баяр,
Жаргал золоо олоот.
Харгыш арюун, Юрөө,
Харыш, нунаал утаар.

БАГШАДАА

С. Дашдооров

Маргааша битнай нютагаа
зорибошье,
Магад дахинаа уулзажашье
болохобди.
Халхын тэнгэри шэнги сэнхирхэн
Хадаг тандаа үргэн баринаб.
Тала нютагаймни заншал иимэ
юм,
Татьяна Александровна.
Эрьежэ уулзахын үрээл табижа,
Эхилжэ ушарһан үдэрөө ханая.
Эблүүлжэ үгээ ярилсажа ядаһан
Эхний хэшээлье дурсан бодоё.
Хүхин танилсаһан тэрэ үдэрһөө
хойшо
Хүхэхэн ургы гурбадахия
дэлгэрээ.
Танай урда хууһан үдэрни
Таанын үнэр намһаа хангалтаа,
Аргалайсье утаан баһал намһаа
Аргагүйл анхилаа содон һонёор.
Сагаан сэдхэлын талын хүнэй
Салгидажа байгаал хүн шэнгээр.
Ородоор би хоёрхон лэ үгэ
Ой ухаандаа тогтоожо ерээ нэм.
"Сайн байна", "Баяртай" гэхэн хоёр
үгээ
Намаржа заримдаа алдадаг нэм.
Эшэжэ нюуһанай хэрэг үгыл
Иимэл хүн тантай уулзаа нэм.
Эхын найхан сэдхэл табижа,
Эрдэм ухаан шэмэ шэнгүүлхэн,
Багшын баян сэдхэл гаргажа,
Бахардама номой гэрэлээр
гиигүүлхэн
Татьяна Александровнамни,
Танайнгаа ашые юунтэй

сасуулахабиб?
Эхэ нютагаймни тэнгэритэй
Эгээл адлихан сэнхир нюдыетнай,
Хонгор найхан танай шарайе
Ходол хараха дуратай нэм.
Жиирэй нэгэ багша гэжэ
Жэшэжэ би ханаагүй нэм.
Үдэр бүхэндэ тантай хэшээлдээ
Ондоогоор би сэдхэжэ байгааб.
Урданнай тон лэ яг бээрээ
Одоо алдартай Пушкин,
Лермонтов,
Баһа Толстой, Горький, Есенин
Багшалжа хууна гү даа гэжэ
ханааб.
Яагааб даа, та тэдэнэй зохёол
Ярижа, уншуулжа байдаг нэмнайт.
Ирагуу уянгыень тунгаан ойлгохо
Илдам хэлыень заагаа бэлэйлши.
Тэдэшье, ташье баран ородууд,
Түби дэлхэйдэ ашатай, бахатай
улад,
Маргааша битнай нютагаа
зорибошье,
Магад дахинаа уулзажашье
болохобди.
Хайран сэдхэлээ шэнгээжэ
бэшэһэн
Хадаг шүлэгөө үргэн баринаб.
Ашатай хүндөө бэлэг үгэдэг
Аглаг талынхидай заншал юм
шуу.

Багшоева Татьяна Александровна
- 1960-аад онуудта С.Дашдооровой
Горькийн нэрэмжэтэ Литературна
институдта нуража байхада, ород
хэлэнэй багша байһан юм.

Үнэн болоһон ушарнууд

**"ЭЛИДХЭЛ НОХОЙ
ЭДЕЭ..."**

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ
дайнай үедэ Баргажан Хурамхаан хоёр
нэгэ аймаг байһан юм. Гааргын номоной
зайһан Базар Бадмаев мори шаргаар эдихэ
мяхаяа, ород хэлэн дээрэ бэлдэһэн
элидхэлээ арһан сумаа соо хэнхэй
хоёрдохи үдэртөө арайхан гэжэ Баргажан
хүрээжэ ерээб. Мориёо модон хашаада
уяад, танил айлдаа орожо, тагша сай уужа,
нэгэ заа дулаасаад газаашаа гарахадань,
мяхатай сумааень нохой абашаһан
байба. Зай, яахаб. Суглаан хүлээхэ бэшэ,
орохол болобо даа. Тоосоогоо хэжэ
дүүргэхэдэнь, аймагай түрүүлэгшэ
асууба:
- найн элидхэл хэбэт. Теэд бэшэһэн
тоо, баримта, саарһантнай хаанаб? - гэжэ
аймагай түрүүлэгшын ородоор асуухада:
- Доклад собака съела, - гэжэ Базар
Бадмаевичай хэлэхэдэ, зон шууяса
энеэдэшоо нэн гэлсэдэг.

"ЧЕМПИОН БУХА"

Мэдэхэ, мэдэхгүйшье наа, спорт
тухай ехэл мэдээшэрхүүгээр хөөрэдэг,
хайрхуушаг зантай залуу механизатор
нүхэдэйнгөө дунда "Чемпион буха" гэжэ
ара нэрэтэй болоһон гэхэ.
Нэгэтэ тэрэнэй ама халамгайгаар

ажалдаа ерэхэдэнь, бригадирын гэртэнь
бусааха гэхэн аад, хүнэй дуталдахада
сеялхэдэ хуулгаба. Гэнжэтэ тракторай
угзага-тагзага гэхэн барагдаха бэшэ,
трактористын хараһаар ябатарнь,
сеялхын ханза дээрэхээ тэрэ ногтуунь
хальтираад унашаба ха. Мэгдэһэн
трактористын трактораа дары
унтараагаад гүйжэ ерэхэдэ:
- Минии шүрбэхээ шангадхахада,
тракторшни унтаршабал, тулюур лэ
байна даа, - гэжэ тэрэнэ энеэбэ.
- Нээрээшье "чемпион буха" байнаш
даа, - гэжэ трактористнь хэлээ нэн гэдэг.

ЗАГАНА ЭЛЬГЭЭБЭ...

Намартаа Байгалай сагаан загаһадай
нэгэн - нэльбэрүүһэн түрьһээ хаяха
гэжэ Баргажан мурэнэй эхин хүрэтэр
шэглэдэг юм.
Дээдэ голыхид гэжэ нэрлүүлдэг Нама,
Тазы, Гараһан, Үмхэй гэхэ мэтэ
нютагуудта ажаһуудаг зон хаа яахан
загаһа хулгайлан баридаг зантай ааб даа.
Түрьһээ хаяха дүүргэһэн загаһанай
дахин уһаараа Байгал далайдаа бусаха
үедэ Дэрээн нютагта ажаһуудаг Сультим
ангуушан Уланда хуудаг нүхэртөө
телефоноор хонходоо:
- Сайн байна, Сергей Хэшэгтуевич!
Бишни бага зэргэ загаһа баряаб. Тиггээд
шамайгаа ханажа, нэгэ арбаад толгой
үгэжэ эльгээбэб. хаяар хүрэхэ байха,
нэргэгшэг, һонор байгаарайш.
Хэдэн хоногой үнгэрһэнэй удаа
хамтын суглаанда хуужа байхадаа,
Сергей нүхэрынь:
- Ши, Сультим, тэрэ эльгээһэн
нэльбэрүүһыени мүнөөшье болотор
абаагүйб. Хэнтэй, юугээр эльгээһэн
юмши?
- Би шамда нэргээмжэтэй, һонор
байгаарай гэжэ хэлээ бэшэ нэн гүб. Тэрэ
загаһадшни мүнөө Баргажанайнгаа голоор
Байгал далайда хүрээб хаш.
- Зай, нүхэр, ойлгооб. Ерэхэ жэлдэ
хэрэгтэйгээ эндээ баряад, үлэгшэдын
уһанай голоор дээшэн шамдаа табиха
болооб. Баргажан мурэмнай нэгэн гэжэ
мартангүй ябаарайш!

Климент Бадмаев.
Л.Гереновэй зураг.

